

درس ۱۴ دین و اعتقادات

باورهاک کهن آریایی

۱. اقوام آریایی مهاجر به ایران همچون آریایی های هند، خدایان متعددی را می پرستیدند و آنها را بغ (بخشنده)، اهوره (سرور) و امرتا (بی مرگ) می خواندند.
۲. اقوام آریایی برای خشنودی خدایان، حیوانات را قربانی می کردند و سرودها و نیایش های گوناگونی می خواندند.
۳. افرادی با عنوان مغ، مراسم و تشریفات دینی را اجرا می کردند.
۴. اقوام آریایی بر خلاف مردمان ایلام، بین النهرین، یونان و ... برای خدایان خویش معابد باشکوه نمی ساختند.
۵. آریاییان همچنین برخی عناصر طبیعی مانند آب، آتش و خاک را مقدس می شمردند.

زرتشت و تعالیم او

۶. زرتشت پیام آور دین زرتشتی در میان ایرانیان باستان ظهور کرد.
۷. بیشتر پژوهشگران احتمال می دهند که زرتشت در قرن های هفتم و هشتم پیش از میلاد می زیسته است.
۸. اساس تعالیم زرتشت بر یگانگی و پرستش اهوره مزدا قرار دارد.
۹. بر پایه آموزه های زرتشت، اهوره مزدا، آفریدگار آسمان ها و زمین، خورشید، ماه و ستارگان، آب ها و گیاهان، روشنایی و تاریکی است. هیچ چیز از دایره قدرت و خواست او بیرون نیست.
۱۰. مطابق تعالیم زرتشتی، گروهی از موجودات الهی که امشاسپندان یا جاودانان مقدس خوانده می شوند اهوره مزدا را در امر آفرینش و اداره امور جهان یاری می کنند.
۱۱. بر پایه تعالیم زرتشت، دو نیرو یا مینوی نیک و بد در جهان وجود دارد. آن کس که نیک و خیر را برگزیند، پیرو اهوره مزدا و آن کس که بد و شر را انتخاب کند، پیرو اهریمن شمرده می شود.
۱۲. زرتشت به پیروانش سفارش می کرد که مینوی نیک را برگزینند و «گفتار نیک»، «پندار نیک» و «کردار نیک» را سرمشق زندگی خود قرار دهند.
۱۳. از دیگر آموزه های مهم زرتشت، اعتقاد به جهان آخرت و روز واپسین است؛ روزی که درباره اعمال انسان در جهان، داوری خواهد شد. نیکان به جرگه یاران اهوره مزدا خواهند پیوست و بدان به دوزخ افکنده و برده اهریمن خواهند شد.
۱۴. زرتشت با برخی از آداب نیایش رایج در جامعه خود، که میراث دوران گذشته بود، مانند قربانی کردن و کشتار بی رویه حیوانات به ویژه گاو مخالف بود و برگزارکنندگان آنها را نکوهش کرده است.
۱۵. کتاب مقدس ایرانیان باستان و زرتشتیان، اوستا نام دارد.
۱۶. بر پایه داستان های باستانی، نسخه ای از اوستا که در زمان هخامنشیان بر پوست گاو نوشته شده بود، بر اثر آتش سوزی تخت جمشید به دست اسکندر مقدونی از بین رفت.
۱۷. چند قرن بعد، یکی از پادشاهان اشکانی به نام بلاش یکم اقدام به گردآوری اوستا نمود.
۱۸. اوستا در قرن ۴ م. و در زمان شاپور دوم ساسانی به خط و زبان اوستایی نگارش یافت.

دین و عقاید ایرانیان باستان از دوران ماد تا ساسانیان

۱۹. شواهدی وجود دارد که نشان می دهد که مادها اهوره مزدا و برخی از خدایان کهن ایرانی همچون میترا را ستایش می کرده اند.
۲۰. روحانیون مادی که مغ نامیده می شدند، برگزاری آیین های دینی از جمله خواندن نیایش ها و سرودها و رسم قربانی کردن را برعهده داشتند.
۲۱. مغان، بعدها که به تدریج دین زرتشتی را پذیرفتند، به پیشوایان دینی جامعه زرتشتی تبدیل شدند. آنان نقش مهمی در آمیختن باورهاک دینی کهن خود با تعالیم زرتشت داشتند.
۲۲. پادشاهان هخامنشی مردم را در پیروی از دین خود آزاد می گذاشتند و فرهنگ و عقاید اقوام تابع حکومت خود را محترم می شمردند.

۲۳. رفتار آزاد منشانه کورش بزرگ با مردمان مغلوب، و احترام او به دین و آداب و رسوم این مردمان در آن زمان پدیده جدیدی بود.
۲۴. در دوران سلوکیان و اشکانیان، علاوه بر اهوره مزدا، خدایان کهن ایرانی همچون مهر و آناهیتا هم ستایش می شدند.
۲۵. در اواسط دوره اشکانیان، دین زرتشتی نفوذ و گسترش چشمگیری یافت.
۲۶. یکی از شاهان سلسله اشکانی به نام بلاش یکم (حکومت ۷۸-۵۱ م.) دستور داد متون پراکنده اوستا گردآوری شود.
۲۷. در عهد اشکانی، ستایش ایزد مهر (میترا) به قلمرو روم در آسیای صغیر راه یافت و در آنجا به کیشی مستقل تبدیل شد و سپس به اروپا رسید.
۲۸. اشکانیان نیز همانند هخامنشیان حامی سیاست آزادی دینی بودند.
۲۹. آزادی دینی اشکانیان زمینه مناسبی را برای همزیستی مسالمت آمیز پیروان دین ها و عقاید مختلف فراهم آورد.
۳۰. آیین بودایی از آیین هایی بود که در آن دوره به ایران نفوذ کرد و مبلغان بودایی در سرزمین های شرقی حکومت اشکانی به تبلیغ اندیشه و آموزه های بودا می پرداختند.
۳۱. براساس گزارش یکی از مورخان چینی، شاهزاده ای از خاندان اشکانی برای نخستین بار کتاب های بودایی را به زبان چینی ترجمه کرد.
۳۲. دوره ساسانیان اهمیت بسزایی در تاریخ دین زرتشتی دارد؛ چراکه حکومت ساسانی، این دین را دین رسمی ایران اعلام کرد.
۳۳. گسترش و رسمیت یافتن دین زرتشتی، نفوذ و قدرت روحانیان زرتشتی را به طرز چشمگیری افزایش داد. در رأس آنان، روحانی برجسته ای با عنوان موبدان موبد قرار داشت که از جایگاه بلندی در دربار برخوردار بود.
۳۴. در دین زرتشتی، آتش، عنصری مقدس بود و زرتشتیان با نیایش در برابر آتش، اهوره مزدا را ستایش می کردند.
۳۵. سه آتشکده آذربایجان مهر در خراسان، مخصوص کشاورزان، آذرگشنسپ در آذربایجان، ویژه شاهان و آذر فرنبغ در فارس، خاص موبدان، بزرگ تر و شکوهمندتر از دیگر آتشکده ها بودند.
۳۶. در عصر ساسانیان، اوستا به زبان پهلوی ترجمه و شرح و تفسیرهایی بر آن نوشته شد.
۳۷. همچنین در عصر ساسانیان کتاب های اعتقادی براساس تعالیم زرتشت به زبان پهلوی تألیف گردید. از جمله مهم ترین و مفصل ترین این کتاب ها باید از دینکرد، نام برد که دانشنامه ای مشتمل بر عقاید زرتشتی است.
۳۸. کتاب بندهش از جمله دیگر کتاب های آن دوره به شمار می آید.
۳۹. مانویان، پیروان آیین مانی بودند.
۴۰. مانی با ترکیب آموزه هایی از دین های زرتشتی، مسیحی و بودایی، آیین جدیدی را عرضه کرد.
۴۱. مانی از شاپور یکم اجازه گرفت که عقاید خود را تبلیغ کند.
۴۲. مانی عقیده داشت که او و پیامبران پیش از وی، آمده اند تا روح را که از دنیای نور است، از جهان مادی و تاریکی برهانند و انسان را به رستگاری برسانند.
۴۳. مانی عقاید خود را در کتابی با عنوان شاپورگان نوشت و به شاپور هدیه کرد.
۴۴. موبدان به شدت با آیین مانوی مخالف بودند.
۴۵. در زمان بهرام یکم، مانی به زندان افتاد و اندکی بعد اعدام شد.